

A MUNKÁSOSZTÁLY FILANTRÓPIÁJA

ÍRTA: SZERDAHELYI SÁNDOR

Vannak fogalmak, amelyeknek tartalma a társadalom fejlődése során a legteljesebb mértékben átalakult. Ilyen a filantrópia fogalma is. Individuális-jótekonysági jellegét, ha nem is szorította ki, mégis fölváltotta a szervezett karitás, majd legújabb korunkban ezek mellé és ezeket messze túlhaladóan kialakult a kollektív-szociálpolitikai jellegű embervédelem.

Milyen természetű és milyen terjedelmű a munkásosztály filantrópiája? Ami a természetét illeti, a többi társadalmi osztályokétól elvben is különbözik, mert a munkásosztály filantrópiája a kölcsönös segítség gondolatán épül föl. A küzdelem itt is kétirányú: prevenció és reparáció. A munkásosztály a hangsúlyt a bajok *megelőzésére* helyezi, anélkül azonban, hogy a bajok orvoslásának jelentőségét félreismerné. Az életnek úgyszólván az egész területére kiterjed ez a küzdelem, azok miatt a szociális bajok miatt, amelyek a munkaerejük eladására utalt rétegeket egyéneikben és családi létükben állandóan fenyegetik.

A munkásosztály embervédő tevékenysége háromféle irányban nyilvánul meg. Az egyik az egyéni jótét, a szegény emberek általánosan ismert részvéte egymás iránt; megható és fölemelő az ösztönös szolidaritásnak ez a világa, melyben nem egyszer a falat kenyér egyik fele jut az éhező szomszédnak; a társadalom válságaiból eredő tömegnyomorúság orvoslásának szempontjából azonban nincs jelentősége. Ezzel szemben a munkásosztály *szervezett* föllépésének döntő jelentőségű része volt a filantrópia fogalmának, célkitűzéseinek és intézményeinek átalakításában. A munkásosztály szervezett erőinek ez a hatása egységes koncepció eredményeképp jelentkezik a legújabbkori történelem során, egyrészt az állami és a községi szociális jog és szociálpolitika területén, másrészt a munkásosztály magateremtette gazdasági és kulturális intézményeiben. Tulajdonképeni föladatunk az lenne, hogy ez utóbb említett intézményeket ismertessük, ám egyoldalú és hiányos képet nyújtanánk, ha csak néhány szóval is nem érintenénk a munkásosztály szociálpolitikai törekvéseit.

MENCSESZTERIZMUS, VAGY - ÁLLAMI BEAVATKOZÁS?

A társadalmi harcok, végső elemzésükben, a társadalmi osztályok küzdelmei a nemzeti jövedelem szétosztása körül. Első pillantásra ez a megállapítás ellentmondásnak látszik a történelem „hősi” motívumaival szemben. Ám, éppen a filantrópia emberei tudják nagyon jól, hogy amikor a szelet kenyértől az egészséges lakás erejéig a segítségére sietnek rászoruló embertársaiknak, lényegében a nemzeti jövedelem megosztását igyekeznek korrigálni azok javára, akik a szétosztásnál üres kézzel maradtak. A filantrópia célja az volt régebbi elgondolásában és az a jelenlegi modern értelmezésében is, hogy a nemzeti jövedelem szétosztását a társadalom békés evolúciója érdekében kiegyensúlyozza. Ezért kellett a társadalomnak föladnia a *laissez faire, laissez passer* elvét, hogy uralkodó eszmévé emelje *az állami beavatkozás* gondolatát, a nemzeti jövedelem igazságosabb megosztása érdekében. Minden ember hozzájusson munkája révén a kultúrának és a kenyérnek legalább a létminimumához és ezt el ne

veszítse, ha betegség vagy munkahiány támad rá, – ez a modern filantróp társadalmi ideálja, a munkásosztálynak pedig egyik gyakorlati célkitűzése. Megvalósulásáért a küzdelem túlnyomó részben a közjog területén folyik le: a község tanácssteremtől a parlamenten át immár a Népszövetség munkaügyi intézményéig terjed a küzdőtér. Csak a leglényegesebb, részben már meg is valósított követeléseket akarjuk itt megemlíteni. Az általános kulturális, higiénikus, jóléti, gazdaságpolitikai és jogi természeti munkáskövetelésektől eltekintve, amelyek azonban ugyancsak lényegében érintik a kérdést: mennyiben gondoskodik a társadalom a munkájukból élő rétegekről? – az egyén és a család preventív védelmét jelenti elsősorban a létfenntartás alapjául szolgáló munkaerő védelme.

Ezt a védelmet a gyermekmunka törvényes megszorítása, a gyermek fejletlen energiáival való visszaélések megakadályozása vezeti be. Nálunk 1927 elején a 745.775 ipari, kereskedelmi stb. alkalmazott körében összeírtak 269-et, aki 12 éven aluli volt, 19.878 12–14 éveset és 113.160 15–18 éveset. Ez a statisztika nem terjed ki a gyermekmunkára az östermelés területén, de így is kiemeli a kérdés jelentőségét. Hasonló megszorítást igényel a női munkaerő igénybevétele és annak tartama bizonyos munkáágakban és általában az éjszakai munka során. Kírívó visszásságokat kell megszüntetni az otthoni munka területén is, ahol a családfő és a családtagok, a gyermekeket is beleértve, összezsúfoltan, egészségtelen lakásban, mértéket nem ismerő munkaidővel, a szociális védelem lehetőségétől úgyszólván teljesen elzártan dolgoznak. Széles területet ölel föl az ipari egészségügy, amely az üzemeknek a munkások és alkalmazottak egészségére káros jelenségeit igyekszik kiküszöbölni. Foglalkozik az üzem levegőjének minőségével, természetes és mesterséges világításával, tisztaságával, az ipari mérgezők és balesetek elleni védekezéssel, az üzem tűzveszedelmességének megelőzésével, a munkát végzők tisztálkodásának és tiszta ételmezésének biztosításával, a hatékony iparfelügyelettel, stb.

A szociálpolitika egyik legfontosabb munkaterülete a szociális biztosítás, amely azonban túlnyomó részben a munkaerő rovására már bekövetkezett káros következmények enyhítésére irányul. A szociális biztosítás kiterjed a betegség, az anyaság, a baleset, az öregség, a rokkantság és – ami nálunk még hiányzik – a munkahiány esetére. Egyébként a magyarországi szociális biztosítás első intézményeit, a betegsegélyző- és rokkant pénztárakat a munkások önkéntesen és önjelöltjeikből alapították meg a múlt század 70-es éveiben és jelentősen kifejlesztették azokat, míg végül 1891-ben történt meg a biztosítási kötelezettségen alapuló betegsegélyezés, majd 1907-ben a baleseti segélyezés törvényes szabályozása, a munkások és a munkáltatók paritásos önkormányzata alapján. A filantrópia értelmének teljes átalakulására mi sem jellemző jobban, mint az, hogy a szociális biztosítás és amint látni fogjuk, a szakszervezeti és szövetkezeti mozgalom a szociális segítségnek olyan erőforrásait nyitotta meg, hogy mellettük a régiekben vett filantróp munka immár a második helyre szorult. A magyar szociális biztosítás egy évre legutóbb 91 millió pengőt igényelt, ebből a munkások közvetlenül 42.5 millió pengős terhet viseltek.

A SZAKSZERVEZETEK

A munkások, közös céljaik előmozdítására, már a céhkorszakban alakítottak egyesületeket. A céhszabályok szigorúan kijelölték ezek hivatását, ennek ellenére nem egyszer fordult elő, hogy a munkaviszonyok védelmében vagy azok javítására a harci szervezet szerepét töltötték be. A modern munkásmozgalom, az idők során, a biztosítási jellegű fejlődött segélyezéseken túl a munkások nevelését és a munkaviszonyok javítását tette a szakmai egyesületek főadatává.

A fejlődés legutolsó szakaszát egyes szakmák helyi jellegű szakegyletei előzték meg, ezek viszont jórészt a múlt század közepe táján létesült munkásönsegélyző és takarékegyletekből alakultak. A nemzeti és a világg kapitalizmus rohamos kialakulása a munkásosztályt is gyors és erőteljes szervezkedésre készítette. A gazdasági fejlődésnek ez az áramlata Magyarországot sem kerülte ki, különböző politikai és gazdasági tényezők hosszas ellenállása után nálunk is megalakultak a szakmák országos szövetségei, amelyek idővel beleilleszkedtek egyrészt a maguk szakmájának nemzetközi szövetségébe, másrészt a hazai szakszervezetek központi egyesülésébe, a már 1898-ban alakult Szakszervezeti Tanácsba és ezen keresztül az egész modern munkásmozgalom gerincét tevő, mintegy 22 millió tagot számláló Nemzetközi Szakszervezeti Szövetségbe.

Sztrájkjogunk hiányosságai következtében tulajdonképpen kétféle szakszervezeti mozgalom van nálunk: az egyik, amely alapszabályszerű keretek között a segélyezést, a jogsegítést, a munkaközvetítést, a munkásoktatást és művelést, a munkásság képviselőjét a hatóságok felé intézi, a szociálpolitikai törvényhozást sürgeti és a meglévő munkásvédő törvények betartását ellenőrzi; a másik az, amely közreműködik a munkaviszonyok kialakításában, a bérmozgalmak intézésében, a kollektív szerződések kötésében és a munkásságot a munkáltatók felé képviseli.

Annak ellenére, hogy a munkásságnak csak egy része tagja a szakmai szervezeteknek, – az 1927. évi jelentés 127.422 tagot számlál, míg a nagymagyarországi 1902. évi jelentés még csak 15.270 tagot, – ez a tömeg lényeges befolyást gyakorol a munkapiacra: az időleges konjunktúrákat fölhasználja a munkaviszonyok megjavítására, az évek óta visszatérő gazdasági válságban pedig megakadályozza a munkaviszonyok zuhanásszerű leromlását. Egyesülési jogunk hiányossága következtében számos szakma ezidőszert nem alkothat nálunk modern szakmai szervezetet, más szervezetek terjeszkedése pedig nem mindenütt történhetik meg a munkásság kívánásainak megfelelően, a szociális tömeghatás általános szabályaitól eltekintve, ez az egyik főoka annak, hogy a szervezetek hatása messze a taglétszámukon túl eső munkástömegekre is kisugárzik. Úgy a segélyek rendszere, mint a munkaközvetítés, nemkülönben a szabályozott munkaidő védelme arra szolgál, hogy a munkapiacot ne rohanja meg a váratlan túlkínálat, ami a munkabérek további leromlására vezetne. A munkabérek védelméhez sok százezer munkáscsalád létérdeke fűződik, az ő fogyasztóképeségük pedig érdeke az egész közgazdaságnak. A szakszervezetek küzdelmét a gazdasági válság és a háború után kialakult társadalmi erőviszonyok adta helyzettel szemben, élénken jellemzi a heti reálbérek alakulása. Amennyiben 100-nak vesszük a *heti létminimumot*, az ipari heti reálbér volt:

1914.VII.	76	3	1920.XII.....	30	1
1914.XII.	59	7	1921.XII....	42	1
1915.XII.	57	7	1922.XII....	45	0
1916.XII.	53	9	1923.XII....	47	4
1917.XII.	50	0	1924.XII....	57	1
1918.XII.	63	5	1925.XII....	62	5
1919.VII.	78	6	1926.XII....	61	6
1919.XII.	29-8		1927.XII....	61	1
1928.VII			60-6		

A reálbéreknek és a létminimumnak ez a nagy szintkülönbsége megmagyarázza a tömegek fogyasztóképtelenségéből az egyesekre és az egész társadalomra szerteszágzó bajokat,

amelyek a munkában álló kereső alkalmazottakat közvetlenül érintik. A munkanélküliek létproblémája még a súlyosnál is súlyosabb, mert a gazdasági élet különböző okokból alig szív föl valamit ebből a tartalékseregből, egész szakmák, mintha végpusztulásukat érnék, a munkanélküliek intézményes segítségéről pedig kizáróan a szakszervezetek, azok is csak a maguk tagsági körében gondoskodnak. A szakszervezetek statisztikája szerint tagjaik köréből, – az általános létszám ennek legalább is a háromszorosa, – *a munkanélküliek száma volt:*

1922 XII.	27.287	-% 1927.	átl.	13.982	9.2%
1923 átl.	16.491	8.6% 1928.	I.	16.337	10.8%
1924 ¹²	25.231	13.2% 1928.	IX.	12.134	8.0%
1925 „	31.236	19.2% 1929.	II.	18.165	12.1%
1926 ¹²	24.439	16.0%			

A szakszervezetek működési keretének jellemzésére közöljük pénztári forgalmuk alakulását pengőértékben:

Év	Bevétel	Segélyek	Jogsegély	Továbbképzés	Összkiadások
1903.		129.514	–	–	–
1904.	928.311	190.568	6.733	68.460	819.564
1905.	1,313.105	345.584	8.501	80.680	1,018.905
1906.	1,948.868	720.845	14.864	202.526	1,543.042
1907.	2,255.310	755.429	33.968	359.766	2,110.596
1908.	2,044.043	843.015	31.345	168.364	2,241.380
1909.	1,746.699	826.799	19.104	107.792	1.648.494
1910.	2,078.752	881.302	24.483	100.199	1,980.790
1911.	2,340.026	857.024	36.386	43.331	2,049.834
1912.	2,707.214	963.045	48.916	76.268,	2,554.196
1913.	2,892.456	1,479.787	39.739	62.606	2,943.884
1914.	2,248.855	1,341.551	26.332	35.823	2,372.206
1915.	1,238.027	344.521	12.035	21.891	911.092
1916.	905.267	243.730	11.121	8.096	715.438
1917.	1,411.301	226.802	18.922	19.857	1,128.081
1918.	2,503.893	126.263	32.126	32.936	1,954.991
1919.	1,267.959	303.606	15.147	13.433	1,124.913
1920.	246.942	54.983	6.599	6.817	237.573
1921.	263.112	42.719	5.326	8.063	249.049
1922.	326.276	67.375	4.139	47.657	272.451
1923.	345.170	63.763	7.206	56.656	- 280.533
1924.	1,512.469	501.449	22.390	199.842	1,366.028
1925.	2,764.584	1,100.342	40.249	63.084	2,437.161
1926.	2,920.288	1,280.081	65.205	57.860	2,901.421
1927.	4,307.667	1,473.110	90.925	55.434	4,146.393

Amint látjuk, a gazdasági válság súlyos évei után, a kimutatás utolsó esztendejében valósággal megkétszerezték azokat az erőforrásokat, amelyekből a munkásság a maga létérdekeit védelmezi. Ezekben az összegekben, természetesen, nem foglaltatnak benn a munkaviszonyok szabályozására fordított jelentős összegek.

A háborús és az azt követő gazdasági válság során a szakszervezetek rendkívüli erőfeszítéseket végeztek, amennyiben kifizettek koronaösszegekben:

	Munkanélküli segélyt	Utaz- és köl- tőzködési segélyt	Rendkívüli segélyt	Temetkezési, beteg- és szül. segélyt	Özvegy-, árva- és rokkant- segélyt
1914	747.378	81.301	41.592	218.410	157.606
1915.	99.956	5.381	20.741	101.264	167.417
1916.	65.679	2.798	8.795	104.620	160.723
1917.	38.633	3.373	44.734	104.958	162.439
1918.	107.634	4.342	160.364	56.947	8.193
1919.	4,750.967	6.008	912.186	665.862	208.214
1920.	1,640.667	25.913	1,788.177	446.550	238.610
1921.	1,823.176	25.121	2,175.829	560.040	276.340
1922.	17,216.391	420.207	4,026.123	1,775.080	2,641.180
1923.	210,219.582	7,497.847	37,232.542	39,731.196	62,596.569
1924.	4.637,284.099	84,587.703	651,229.764	852,648.729	1.123,078.596

A hadbavonultak és hozzátartozóik segélyezésére a szervezetek rendkívül nagy összeget, az említettekén túl még 4,461.935 koronát fordítottak.

A Szakszervezeti Tanács kötelékébe ezidőszent 39 szakszervezet és szakszervezeti szövetség tartozik. Csoportjaik száma 563, taglétszámuk az 1927 utolsó negyedében Budapesten és környékén 90.427, a vidéken 36.995. A női tagok száma az összlétszámnak megfelelően: 1924-ben 13.4%, 1925-ben 12.7%, 1926-ban 13.8%, 1927-ben 14.7%. A nagyobb taglétszámú szervezetek a következők: vasmunkások 31.824, építőmunkások 17.832, famunkások 9.029, nyomdászok 7.037, magántisztviselők 6.965, kereskedelmi alkalmazottak 4.336, szabómunkások 3.872, könyvkötők 3.756 taggal. Saját központi otthonuk van a nyomdászoknak, a vasmunkásoknak, az építőmunkásoknak, a famunkásoknak, a szabómunkásoknak, a könyvkötőknek, a magántisztviselőknek, a cipészeknek, a bányászoknak, a sütőknek, a szállító-munkásoknak és a gépjárművezetőknek, összesen azonban a magyar szakszervezetekben tömörült munkások a maguk erejéből országszerte 43 szakszervezeti házat létesítettek.

A szakszervezetek kulturmunkájának jellemzésére is felsorolunk néhány adatot. Központi könyvtára van 34 szervezetnek, összesen 95.337 kötetel. Ebből 1927-ben kivettek olvasásra 163.967 kötetet. 1926-ban még 12 szervezet, 1927-ben már csak 7 szervezet könyvtára volt 500 kötetten alul. Vidékről 23 szervezet szolgáltatotta be az adatokat, amelyek szerint 42.804 kötet állott a tagok rendelkezésére és ezeket 70.645 esetben vették igénybe. A szövetségek 811 oktató előadást rendeztek, 8 szervezetben 16 szaktanfolyamot tartottak 721 résztvevővel.

Jelentős része a szakszervezeti tevékenységnek az ifjómunkások védelme. Minden ország szakszervezetei feladatuknak tekintik, hogy rendszeresen foglalkozzanak a szakmájuk körébe tartozó tanoncok nevelésével, ennek eszközeiről gondoskodnak; mindkét nembeli ifjómunkások és tanoncok munkaviszonyait kollektív szerződések vagy más megállapodások keretében szabályoztatják. Különböző, főként az egyesülési jog hiányosságaiban rejlő súlyos akadályok ellenére 1928-ban 338 oktató előadáson összesen 9.167 ifjómunkás vett részt. Több írás-olvasási, számolási és fogalmazási tanfolyam és két szaktanfolyam is működött részükre. Az ifjómunkások 13 könyvtárában 7495 kötet volt, amelyet 7.979 esetben vettek igénybe. A nevelőmunka keretén belül 5 sport-, illetve turistakör, 3 szavalókórus, 3 dalkar, 6 sakk-kör és 1 műkedvelő-gárda működött. Az ifjómunkások jogvédelmi segélyt 792 esetben vettek igénybe. Pályaválasztási tanácsadás is megnyílt ez évben és 136-an vették igénybe.

A MUNKÁSOK SZÖVETKEZETEI

Magyarországon a munkások körében, eltekintve az 1897. évi sikertelen kísérlettől, éppen 25 esztendeje indult el a szövetkezeti mozgalom a rochdalei takácsok eszméi nyomán: bármily szerényen, de közös tőkével vásárolni árukat, azokat minél kevesebb költséggel, jó mérlegen, jó minőségben eljuttatni a tagokhoz. Azóta a magyar munkásság szövetkezete hatalmas intézménnyé nőtt ki és a fővárosban, valamint annak környékén, de számos vidéki helységben is betölti tulajdonképeni hivatását: jelentős súlya van immár az árak szabályozásában, a kereskedelmi folyamat során, az áralakulás benső gazdasági okai nélkül jelentkező árönkénnyel szemben.

Az Általános Fogyasztási Szövetkezetről van szó, amely 1904-ben kezdte el egy fióküzlettel és 962 taggal és 25 év alatt, a legváltozatosabb fluktuációk után, 1928-ban elérte a 62.695-ös taglétszámot és tagjait immár 103 fióküzletben szolgálja ki. Közben a fejlődés így alakult: 1909-ben 17, 1914-ben 30, 1920-ban 101, 1925-ben 116 a fióküzletek száma. A fiókok közül 1928-ban fűszerüzlet 66, mészárszék 33, ruházati, háztartási cikkek üzlete 4. Ezeken kívül egy nagyobb áruház és egy csemegeüzlet is van a szövetkezet központi székházában. A szövetkezet forgalma 1904-ben 164.900 pengő, 1927-ben 18,752.226 pengő, 1928-ban 21,076.838 pengő. A befizetett üzletrészek összege 509.633 pengő. A tagok az üzleti fölösleg terhére vásárlásuk arányában visszatérítést kapnak, így 1928 végén a 127.285 pengőt tevő üzleti feleslegből 87.024 pengőt adtak vissza a vásárló tagoknak. Ezen felül a szövetkezet saját biztosító intézményénél, a Corviniánál az évi vásárlás 25%-a összegéig halál esetére biztosítja mindazokat a tagokat, akik évente legalább 400 pengő értéket vásároltak a szövetkezetnél és annak társintézményeinél. 1925 óta, amióta ez a biztosítás fennáll, 401 esetben 87.230 pengő halálozási segélyt fizettek ki. A szövetkezetnek van egyébként nagyszabású húsüzeme, két sütődéje, konzervüzeme, csúzdája és több fatelepe, hatalmas vegyészeti gyára, stb. A szövetkezet egyik leányvállalata a Törekvés Takarékpénztár r.-t., amelynél a betétek állománya 1928-ban 6,635.322 pengő volt. A takarékpénztár alimentálja pénzzel a szövetkezeti vállalatokat és újabban hosszú lejáratú ingatlan kölcsönökkel megy a kisépitkezők segítségére. A Hajnal Ipari r.-t. különböző vegyi cikkeket gyárt, ezeket a szövetkezet hozza forgalomba. A Nagybevásárló és Értékesítő r.-t. modern áruházat tart fenn, egyébként ruházati és háztartási cikkeket hoz forgalomba. A Corvinia Általános Biztosító r.-t. általános kárbiztosítással és életbiztosítással foglalkozik. Legújabb leányvállalata a szövetkezetnek a Globus utazási iroda, mely a nemzetközi munkásutaztatás és nyaraltatás hálózatának egyik láncszeme. A szövetkezet és leányvállalatai összesen 888 alkalmazottat foglalkoztatnak.

Az Általános Fogyasztási Szövetkezet komplexumán kívül van a munkásságnak a vidéken még 11 fogyasztási szövetkezete, amelyek áruforgalma 1927-ben 2,760.720 pengő volt. Működnek a munkások különböző termelőszövetkezetei is. Így a földmunkások kertgazdasága 1925 óta, összforgalma 1927-ben 15.222 pengő; a Budapesti Vas- és Fémipari Termelőszövetkezet 1927-ben 170.000 pengő forgalommal, a Szállítási és Közlekedési Munkások Fuvarozó Szövetkezete; a Bádogos- és Szerelőmunkások Termelő Szövetkezete 41.000 pengő forgalommal; a Húsipari Munkások Termelő Szövetkezete 153.000 pengő forgalommal; az Újpesti Szabómunkások Termelő Szövetkezete; a Fényképészeti és Grafikai Műipari Szövetkezet; a Kárpitos Munkások Termelő és Értékesítő Szövetkezete; az Autó- és Kocsigyár Termelő Szövetkezet 600.000 pengő forgalommal; a Jövő Szabóipari Munkások Termelő és Értékesítő Szövetkezete 75.000 pengő forgalommal; a Magyarországi Sütőmunkások Termelő Szövetkezete 237.000 pengő forgalommal; a Gyáripari és Kazánkovácsok Termelő

Szövetkezete 73.000 pengő forgalommal; a Mobilia Újpesti Famunkások Termelő Szövetkezete 323.000 pengő forgalommal.

Az összes munkásszövetkezetek a Magyarországi Fogyasztási és Termelő Szövetkezetek Egyesülésének kötelékébe tartoznak, ez a szerv viszont tagja a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének.

MUNKÁSOK GYERMEKBARÁT EGYESÜLETE

A magyar munkásosztály 1913-ban foglalkozott először azzal a gondolattal, hogy gyermekeinek védelmében is az önszegély útjára kell lépnie. Tudta nagyon jól, hogy a vagyontalan rétegek gyermekeinek testi és lelki veszedelmei olyan szörnyű arányokban jelentkeznek, hogy azok ellen az állam és az egész társadalom védőfrontja is alig elegendő, ám azt is tudta, hogy erről a frontról a legjobban érdekelt társadalmi réteg, a munkásosztály sem hiányozhatik. A gazdasági élet máig is dúló krónikus válsága mind több és több családot aknázott alá, egyre inkább nőtt azoknak a munkáscsaládoknak a száma, – azóta a középrétegeket is megtámadta ez a szociális kór, – amelyek nem tudták megadni gyermekeiknek azt a védelmet, ami a családot a gyermeknevelés természetes alapjává avatja. A szülői erők szervezése a maguk gyermekeinek védelmére, – ez volt az alapgondolat, amelyen szerény kezdetként fölépítették i 913-ban a Budapesti Gyermeküdülöhely Egyesületet. Célja egyelőre gyermeküdülötelep létrehozása volt. Következett a háború; a gyermeknyomor el sem képzelte arányokat öltött, a munkásság új nagy szervezet kiépítésére szánta el magát. Megalakult 1917-ben a Magyarországi Munkások Gyermekbarát Egyesülete. Az elgondolás az volt, hogy az egyesület a maga erejéből, a hatóságok támogatásával és a hatóságokat támogatva, alátámassza a családot, pótolni segítse azokat a hiányokat, amelyekkel a munkáscsaládok tartoznak gyermekeiknek erkölcsi és szellemi nevelésüknél, egészségük gondozásánál. Az adott viszonyok azonban úgy döntöttek, hogy hosszú éveken át az egyesület karitatív feladatai nyomultak előtérbe. Hangsúlyoznunk kell, hogy az egyesület tevékenységének alapgondolata a munkás szülők közvetlen és tevékeny részvétele a gyermekvédelmi munkában, másrészt a munkásszülők tanítása gyermekeik helyes gondozására.

Oly nagyfokú szükségletet elégített ki az új alakulás, hogy úgy az állam, mint a társadalmi gyermekvédelem érdeklődése nyomban jelentkezett az egyesület iránt, a munkásság és a munkásosztály szervezetei pedig a legnagyobb szeretettel és az anyagi támogatás készségével fogadták. Jellemző a helyzetre, hogy az egyesület, amely elődjének 3.426 koronájával indult el, pár héten belül kitérő emberbarátoktól 65.000 koronát kapott úgy, hogy tekintélyes vagyonnal indulhatott el pályáján. Annak jellemzésére viszont, hogy milyen irányú célkitűzésekkel kezdték meg munkájukat a Gyermekbarátok, megemlítjük, hogy a központi vezetőség mellett a szakszerű irányításra megalakították a pedagógiai, az egészségügyi, az irodalmi, a gazdasági és a jogügyi bizottságot.

A meg sem számlálható aprólékos, legtöbbször helyi jellegű részletmunkákról itt csak azt az általános megállapítást tehetjük, hogy az egyesület központjánál és csoportjaiban a munkáscsaládok és a középrétegbeliek tízezrei fordultak meg erkölcsi és anyagi támogatásért és adtak támogatást a maguk szerény ereje szerint, de példás szeretettel és önzetlenséggel.

Jelentős esemény volt az egyesület életében, amikor 1917-ben rövidesen a megalakulása után, a belügyminiszter állami feladatnak jelentette ki a tömeges gyermeknyaraltatási és 2000 budapesti és környékbeli gyermek vidéki nyaraltatásának megszervezését, a gyermekmenhelyek felügyelőségével karöltve az egyesületre bízta. Hasonló szerep jutott az egyesü-

létnek 1918-ban, a Károly király gyermeknyaralató akciónál, amikor *tízezer* budapesti, környékbeli és részben vidéki gyermek tengerparti nyaralását valósította meg az állam. Ugyancsak résztvett 1918-ban az egyesület, hivatalos megbízás alapján a Népjóléti Központtal együttesen 60.000 gyermek állami fölruházási akciójában. A főváros 1918. évi beiskolázó akciójánál az egyesület tagjai végezték el a helyszíni vizsgálatot mintegy 16.000 iskolamulasztó családjában és számos esetben megszerezték a családoknak az iskolabajárhatás anyagi feltételeit. Ugyancsak kiemelkedő esemény volt, amikor 1918 elején az akkori rendőrfőkapitány a gyermekrendészet megszervezésére irányuló ankét tanulságai alapján a Gyermekbarát Egyesületet kérte föl, hogy a budapesti gyermekrendészet megszervezésének alapelveire vonatkozóan készítsen javaslatot. A magyarországi gyermekvédelemnek ez a fontos dokumentuma el is készült, a változott viszonyok azonban magát a főkapitányi elgondolást is félretolták. Kísérlet történt az igazságügyminiszter részéről 1921 elején, hogy a munkásság közreműködését igénybe vegyék a patronázmunkálatoknál, az egyesület a maga javaslatait el is készítette.

A Gyermekbarát Egyesület jogi, pedagógiai és egészségügyi szaktanácsadással szolgált a hozzáforduló szülők ezreinek, eljárta érdeükben az illetékes hatóságoknál. A gyermekek ezreit vitte hajókirándulásokra, egyéb kirándulásokra, tanulmányi sétákra, múzeumlátogatásokra, játék- és mesedélutánokra, gyermekszínházi előadásokra, stb. A szülői értekezletek százain tanította magukat a szülőket is.

A segítő akciókból kiemeljük még a The Joint Distribution Comitee of America és az Amerikai Vöröskereszt nagyszabású akciójában való részvételt, amikor is az egyesület vállalta az említett akciók és a munkáscsaládok közötti kapcsolatot. A természetbeni adományokat, amelyeket az egyesület kapott, nagy tömegük miatt nem tudnók itt felsorolni. Készpénz-adomány befolyt az egyesülethez 1917-ben 157.900 korona, 1918-ban 83.090 korona, 1919-ben 56.589 korona, 1920-ban 25.832 korona, 1921-ben 6.010 korona.

Az egyesület első öt esztendei működését részletesen vázoltuk, hogy ezáltal lehetősen teljes képet nyújtsunk róla. A további esztendők során a nagyobb akciók elmaradtak. Ám minél inkább önmagára utalt volt az egyesület, annál jobban mélyedett el az oly áldásos hatású részletmunkákban, úgy a karitatív, mint a nevelő tevékenység területén. Egyúttal annál inkább fokozódott a munkásság anyagi áldozatkészsége is az ügy iránt. Nagyjelentőségű elhatározása volt a munkásságnak és ez azóta is mindinkább tért hódít, hogy egész üzemekre kiterjedően az egyes munkabérek heti fillértörredékeit nem veszik föl a munkások, hanem összegyűjtve, beszolgáltatják a gyermekbarátoknak. Jelentős esemény volt az is, amikor az egyesület megalapította a saját lapját, a „Gyermekbarát”-ot, állandó kedves gyermekmelléklettel. A lap pedagógiai és gyermekvédelmi tanítással foglalkozik, ismerteti a munkásgyermekvédő mozgalom eseményeit. Első szerkesztője dr. Kármán Elemér, a kiváló gyermekbíró volt. Az egyesület számos tanító- és propagandairatot is kiadott.

A további évek munkáját nem kell itt részletesen leírunk: folytatták eddigi nevelő és segítő munkásságukat. Mégis kiemeljük az 1923. évi gyermeknyomorenyhítő akciót, amely a társadalom minden rétegéből ezrek fáradhatatlan tevékenysége és áldozatkészsége révén 946.000 koronát eredményezett a gyermekek javára. Ugyanebben az évben a meyeri és római-fürdőbeli árvíz károsultjainak nagyobb összegű természetbeni és készpénzsegélyt nyújtott az egyesület. A beérkezett természetbeni adományokat itt sem részletezzük. Készpénzben kapott az egyesület 1922-ben 230.000 koronát, 1923-ban 3,470.000 koronát, 1924-ben 50,086.000 koronát.

Az egyesület a helyicsoportok rendszerén, a csoportok messzemenő önkormányzatán épült fel. A megalakult csoportok száma 1919 nyaráig 98 volt, 1919 végén 10, 1928

végén 24, amely utóbbi szám összefügg az ország szétdarabolásával is. A fizető taglétszám ezidőszerint 2100.

Immár 12 éve működik az egyesület, rendkívül súlyos anyagi körülmények között teljesen magára utaltan, a nyomorúságnak abban az áradatában, amelyet éppen ennek a könyvnek az olvasói előtt fölszíves ismertetnünk. A legutolsó négy esztendő célkitűzése az volt, hogy úgy az egyesületi központ, mint a csoportok, – amely utóbbiak tevékenységéről itt számszerű képet nem adhatunk – minél többet tudjanak nyújtani a tagoknak és gyermekeiknek. Fokozott erővel folyt a pedagógiai, egészségügyi és kulturális nevelőmunka, az anyasági tanácsadás, a gyermekek ingyenes orvosi vizsgálata és speciális tüdőkezelése, felruházása, napközi nyaraltatása a budai hegyvidéken, a gyermekek ezreinek bevonásával. Mintegy 70 dunai hajókirándulást rendeztek, 2596 gyermekdelutánt tartottak stb. Kiszélesedett a gyermekfillerakció is. Megemlítésre érdemes, hogy az egyesület gyermekműködvelő kara ismételt tartott szórakoztató előadásokat a főváros szegényházának agg ápoltjai előtt, ezek nagy öröme. Működött a pályaválasztási és házassági tanácsadó. Nagyjelentőségű a Társadalombiztosító Intézet által fenntartott, a főváros, illetve Újpest város által támogatott és az egyesület által vezetett gyermekfürdető akció: 1920 januárjától 1928 végéig a tripoliszi fürdőben 290 fürdető napon 71.292 gyermeket, az Artézi-fürdőben 254 fürdető napon 47.489 gyermeket, Újpesten (1927-től) 149 fürdető napon 102.180 gyermeket részesítettek tisztasági fürdőben. Mintegy 4000 kötetes könyvtár áll a tagok és gyermekeik rendelkezésére.

Annak érzékeltetésére, hogy a központtól függetlenül, a csoportokban milyen munka folyik, megemlítjük, hogy a budapesti csoportok a legutóbb vázolt időszakban a maguk külön jövedelméből, amelyek a központi elszámolásban nem szerepelnek, mintegy 72.000 darab különböző taneszközt osztottak ki, 6167 karácsonyi csomagot, 10.757 ozsonnát, 5356 különböző ruhaneműt, 1008 pár gyermekcipőt stb. A szegedi csoport például 84 összegyűjtött tanítótta a szülőket, 652 gyermeket vizsgáltatott meg orvossal, 143 fürdető napon 3000 gyermeket részesített tisztasági fürdőben, 390 gyermeket nyaraltatott, 115 gyermeket külföldi nyaralásra küldött, 252 darab különböző ruhaneműt, 35 pár cipőt, 510 ozsonnát, 697 karácsonyi csomagot, 2957 darab tanszert és tankönyvet osztott szét.

Az egyesületi központ készpénzjöveldelmei:

Év	Tagsági díjakból	Adományokból
1925	38,999.229 K	66,254.054 K
1926	53,560.213 „	111,264.212 „
1927	5.368 P	6.924 P
1928	7.119 „	15.075 „

A MUNKÁSOK KULTURÁLIS EGYESÜLETEI

A már felsorolt intézmények – amint hangsúlyoztuk – nagy gonddal foglalkoznak tagjaik kulturális nevelésével. Külön szervezetek vannak mégis a szellemi és testi kultúra speciális művelésére. Maguk a szakszervezetek 15 dalkart, 12 sportkört, 13 sakk-kört tartanak fenn. Számos munkásotthon foglalkozik munkásoktatással, szórakoztatással, hozzájuk a sportkörök, a dalkörök, a sakk-körök egész serege kapcsolódik.

Részletesebben itt csak a vezető kulturális egyesületekkel foglalkozunk.

A *munkásdalegyletek* a magyar munkásmozgalom előidőiből származnak. A legnagyobb, az Általános Munkásdalegylet, 1895-ben alakult. Az összes dalegyletek közös szervét, a Magyarországi Munkásdalegyletek Szövetségét 1907-ben alapították, ennek kebelébe 70 dalárda

tartozik 2500 taggal. A dalárdák közül 18 a vegyes kórus. A Munkások Dal- és Zeneközlőnye 1925 óta jelenik meg. A szövetség a fővárosban évek óta rendezi a Zeneművészeti Főiskola termében művészi színvonalú hangversenyeit és a vidék különböző városaiban országos dal-ünnepélyeit. Az első magyar válogatott munkáskórus 1928-ban nagy sikerrel mutatkozott be a hannoveri német munkásdalosünnepélyen.

A testedzés és a turisztika szolgálatában két nagyobb, országos jellegű munkásszövetség áll. A Munkástestedző Egyesület, a magyar munkássportolók legnagyobb egyesülete, 1903-ban alakult és nagyon szűkös viszonyok között nevelt kitűnő sport- és atlétagárdát. Van tornaszakosztálya, amelynek legtöbb a tagja, van turista-, atléta-, birkózó-, labdarúgó-, kézilabda- és úszószakosztálya. Az egyesületnek szép menedékháza van a Nagyszénáson, ahova a téli időszakban a sielők és ródlizók ezrei vonulnak fel. Hét fővárosi tornateremben dolgoznak az egyesület tornászai és két fürdőben az úszóatlétaí. Sporteseményszámba mennek a Munkás Testedző Egyesület mezei versenyei és évi tornaünnepélyei.

A Természetbarátok Turista Egyesülete a munkások és alkalmazottak vándorsport-szervezete. Célja: felébreszteni és fejleszteni a munkásságban a természet iránti szeretetet, gyalogtúrák, hegymászások, társas utazások, sielés, evezés, napfürdőzés szervezésével. Célja továbbá a munkások nevelése egészséges, természetes életmódra. A természettudományos műveltség fejlesztésére számos előadást rendez. Az egyesület 1910-ben alakult. Van kitűnő turista menedékháza, tagjainak nagyszerű áldozatkészségéből, Budakalász határában, a Kevélynyergen, továbbá Pécs mellett. A munkásturisztika egyik legerősebb ága a magyar turisztikának, tavasszal és ősszel ezrei a munkásturistáknak járják az erdőket, a hegyeket, nyáron a csónakok ezreivel lepik be a Dunát és télen a sísport és ródlit foglalkoztatja a munkásturistákat.

A munkásság körében nagyszámú labdarúgó csoport is működik.

Számos önálló sakk-kör, a szervezeti sakk-körökkel együtt, fejlett sakk-életet tart fenn és úgy a fővárosban, mint a vidéken, nagy érdeklődéstől kísért bajnoki versenyeket rendez.

Nagyjelentőségű kulturális munkásintézmény az Alkoholelles Munkásszövetség, amelynek az a célja, hogy a munkásságot a tanítás és a propaganda eszközeivel elvonja az alkohol fogyasztásától és annak káros hatásaitól. A magyarországi alkoholelles munkásmozgalom a Good Templar-Rendből indult ki, ahol 1905-ben munkáscsoport alakult; 1909-ben létesült az önálló egyesület, amely csatlakozott az Alkoholelles Egyesületek Országos Ligájához. A szövetség ugyancsak országos jellegű, csoportjai vannak úgy a fővárosban, mint a vidéken. Számos propaganda iratot, füzetet adott ki sok tízezer példányban, fölvilágosító, tanító előadások százait tartotta, tudományos és kulturális előadásokkal, dalkarral szolgálja tagjainak kulturális nevelését.

A MUNKÁSOK ROKKANT- ÉS NYUGDÍJEGYLETE

A munkásság filantróp tevékenységének egyik jelentős ágát szolgálja ez az egyesület, amelynek azonban nagyon sok tagja van a kispolgárság köréből is. Megalakításában, amely 1892-ben következett be, világnézeti különbséget nem tekintve, vettek részt az érdekelt társadalmi rétegek. Az intézmény biztosítási alapon, de üzleti célok kizárásával és teljes önkormányzattal az öregség és időelöltti megrokkulás esetére gondoskodik támasztékről azoknak a rétegeknek a javára, amelyek a nélkülözés napjaira legfeljebb apró heti biztosítási illetékek alakjában tudnak némi összeget félretenni. Az 1928. évi öregségi és rokkantsági törvény bevezette nálunk is ezt a szociális biztosítási ágat, amelyet idővel esetleg a kispolgárságra is kiterjesztenek. Külföldi tapasztalatok igazolják azonban, hogy az ilyen autonóm biztosító

intézmény nem veszíti el létjogosultságát a szociális biztosítás bevezetésével, hanem mint pótbiztosítást veszik igénybe továbbra is. Az egyesület alapszabályszerű célja a tagok rokkantságsegélyezése és nyugdíjazása, árvái és özvegyei segélyezése. Fiókjai országszerte rohamosan szaporodtak és 1917-ben elérték az 550-et. Ezt az eredményt a tagok önzetlen, lelkes agitációja vívta ki és a szaporodó taglétszámmal sikerült tekintélyes tartalékvagyont fölhalmozni a mindinkább szaporodó igényjogosultak kielégítésére. Az egyesület fejlődését mutatják az alábbi adatok:

Év száma	Fiók száma	A fizető tagok	Összvagyon koronákban
1893	2	692	3.197
1903	89	28.781	1,042.106
1913	509	178.434	11,803.739
1917	550	196.262	24,198.454

Súlyos csapás érte az egyesület tartalékalapját, mintegy 20 millió aranykorona értékben jegyzett hadikölcsöne, tartalékvagyonának túlnyomó része értékét veszítette. Emiatt, pénzünk stabilizálását követően, teljesen újra kellett kezdenie az egyesületnek a biztosítási tartalékok gyűjtését.

A fiókok száma 1928 végén 210, a fizető taglétszám 110.000, ami összehasonlítva a magyarországi legutolsó adatokkal, az egylet további fejlődését igazolja. A tagszaporulat 1927-ben 7266, 1928-ban 8643 volt. Segélyeket az egylet 1903 óta fizet. Kiszolgáltatót 1928 december végéig pengőben:

rokkantsági segélyeket.....	20.281.794
árvasegélyeket	775.403
özvegyi végkielégítéseket	123.626
özvegyi nyugdíjakat	32.303
egyéb végkielégítéseket.....	57.592
nyugdíjakat	14.564
különböző alapokból segélyeket	125.107

Összesen tehát közel 21.5 millió pengőt fizetett ki az egylet segélyképen. Segélyben részesült az 1927. év folyamán 12.057 rokkant és 66 özvegy.

Az egyletnek ezidőszere Budapest 17, a vidéken 7 bérháza van. Az egyesület vagyona az 1928. évi mérlegszámla szerint 6,431.359 pengő. Segélyekre kifizettek ebben az évben 1,391.176 pengőt, bevétel volt tagdíjából 1,992.562 pengő. Tagsági díjak az I–VIII. osztályban heti 30 fillértől 3 pengőig. 40 évi tagság után jár nyugdíj címén:

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
osztályú tagoknak havonta pengőben:							
30	40	50	60	80	100	200	300.

A rokkantségélyek a belépésnél betöltött életkortól és a tagsági időtől függenek. A legkevesebb segélyt 1929-ben azok kapják, akik belépésük idején a 45. életévet már betöltötték és csak 10 évig voltak I. osztályú tagok. Ezek havi segélye 5.40 pengő, a legnagyobb segélyt azok kapják, akik 30. életévük előtt léptek az egyletbe és 40 évi VIII. osztályú tagságuk van; ezek havi 300 pengőt kapnak. A két végletből megítélhető a közbeeső skálák terjedelme.

Ebben az ismertetésben adtuk vázlatos képét annak a hatalmas, nemzeti jelentőségű munkának, amelyet a magyar munkásosztály végez a magyar nép védelmében.

Világszerte az állami és a társadalmi élet egyik tartó oszlopának tekintik azt a szociális-konstruktív tevékenységet, amelyben a munkásosztály a maga „egyéni” értékeit kibontja a közösség javára. A magyar társadalom is önmagát teszi színesebbé, sokrétűbbé, szilárdabbá, gazdagabbá, ha megérti és értékeli a magyar munkásosztály lelkében fölhalmozódott mélységes emberszeretetet, a kölcsönösségnek ezt a példás fölismerését és gyakorlását, azt a gondolatot, hogy erős haza csak erős munkásosztályon épülhet föl. Országunk nagy megpróbáltatásában a munkásosztály élete igen súlyos, ennek ellenére itt áll a maga alkotásaival és újabb alkotásokra készen.